

Atlantickou, nebo habsburskou cestou?

I u nás začala debata o vztazích Evropy s Amerikou a narůstající divergenci obou břehů Atlantiku. Jde o faktický problém, který vyvolává obavy, narušuje tradiční vztahy a rozostřuje budoucnost NATO. Je to významná otázka i pro novou levo-středovou českou vládu, tmelenou směřováním země do EU. To nám ale nebude stačit.

Po zářijových útocích na USA zaujaly česká politika i veřejnost pozici evropsky nadprůměrně odhodlaného spojence. Po rozpadu vnitropolitického konsensu, krizi důvěry spojenců v naší atlantickou způsobilost v kosovské operaci a česko-řeckém mírovém trapasu, to byla velká změna. Politicky, vojensky i veřejným míněním jsme byli nezvykle jednoznační a pozitivní, včetně vojenské operace v Afganistanu. A existují dobré podmínky k tomu, abychom aktivně a účelně podpořili existující mezinárodní koalici i v prevenci rizik teroristického použití zbraní hromadného ničení proti Evropě či Americe.

Zároveň však narůstá počet témat, na kterých se česká a americká politika rozcházejí. Od Kyótského protokolu, přes přístup k palestinsko-izraelskému konfliktu, podporu novému mezinárodnímu tribunálu pro válečné zločiny, konče dalším postupem protiteroristické kampaně i způsobem terapie kořenů terorismu. Neshody mohou narůstat neboť Američané jsou ve válce a podle toho jednají: ne vždy kooperativně, někdy sebestředně a svéhlavě. My přímo ve válce nejsme, proto vidíme leccos jinak, ve světle jiných priorit. A samozřejmě, nebyli jsme cílem teroristického útoku.

Existence rozdílných hodnocení a sporných otázek je mezi suverénními státy normální a v jisté míře zdravá. Podněcuje dialog a konec konců, nikdo není dokonalý. Doba, kdy jsme potlačovali své zájmy ve prospěch tzv. spojenců je pryč. Budeme tedy spíše neshody tlumit a posilovat atlantickou spolupráci a soudržnost, nebo je v našem zájmu držet si od válčících Američanů odstup jako mnohé evropské země? I u nás se začínají odpovědi polarizovat. I u nás se diskutuje podél fiktivní osy vojensko-silového či právně-diplomatického přístupu k mezinárodní bezpečnosti a rodí se poněkud absurdní a ideologizovaná polarita: buď s Evropou nebo s Amerikou!

Řídit naši politiku k USA podle momentální (geopolitické, mezinárodní, ideologické či personální) situace, je stejný nesmysl, jako slepá spojenecká oddanost nehledící na následky a vlastní zájmy. Aktuální postoje bychom měli podřizovat delší perspektivě.

Již ve střednědobém horizontu nás čeká komplikovaná úloha: budeme po vstupu do EU nadále udržovat s USA silné samostatné vztahy nebo se úplně včleníme do společné zahraniční a bezpečnostní politiky EU a budeme své vztahy k USA podřizovat EU? Jde o netriviální problém, v jehož rámci se řeší vážné věci.

(i) Můžeme se spolehnout na určující a k našim zájmům přihlížející zahraniční politiku nejvlivnějších EU zemí jako Německo, Francie, Británie či Španělsko? Nebo si dokonce troufneme na ovlivňování jejich zámořské politiky skrze EU? Je západoevropská labilita vůči střední Evropě definitivně minulostí?

(ii) V EU dosud nejsme, zato jsme v NATO, které má reálnou vojenskou schopnost akce (viz Balkán), a to především díky silné politické a vojenské přítomnosti USA, která ovšem není do budoucna garantována. Chceme nadále silné a atlantické NATO s přítomným zájmem Američanů? Máme alternativní řešení například pro stabilizaci Balkánu?

(iii) EU by se nerozšířila v rozmezí dekády, kdyby se napřed nestaly postkomunistické země členy NATO, které tím překonalo rozdělení vzniklé v Jaltě a poskytlo těmto členům bezpečnost a západní geopolitickou identitu. Rozšíření NATO bylo synergií nových demokracií s Američany, kteří prorazili evropské pochybnosti i ruské předsudky. Máme zájem na pokračování tohoto procesu? Chceme být jeho protagonisty vzhledem k zemím, jejichž nadějí je podzimní summit NATO v Praze? Pokud ano, pak musíme udržet silnou atlantickou dimenzi naší vlastní zahraniční i bezpečnostní politiky, protože zdaleka není samozřejmá a v NATO běžná.

(iv) Rozhodující role dvoustranných zahraničních vztahů Polska, Česka a Maďarska s Američany při překonání studené války v Evropě ukazuje, v kontrastu s neuspokojivým tempem armádních reforem, že vztahy s USA nelze redukovat na vojenskou spolupráci a ponechat atlantickou vazbu na armádě a obraně, mimo zahraničně politické priority státu. Naše spojenectví má pro Američany větší politický, než vojenský význam. Vojenská přítomnost je projevem toho, že nechceme ve vzájemných vztazích být černým pasažérem.

(v) Mnohé z naší, často improvizované a ne vždy profesionální atlantické spolupráce, bylo pro Američany garantováno jejich neotřesitelnou důvěrou k Václavu Havlovi. Tato situace končí v lednu 2003. Je proto nejvyšší čas ke standardnímu programovému vyjádření naší představy budoucí české zahraniční politiky z hlediska atlantických vztahů.

Jak tedy vstoupíme do EU? Jako sebevědomá atlantická země s pevným bezpečnostním ukotvením ve spolupráci s Američany, jehož pomocí udržíme vyvážený a střízlivý vztah s Německem i Ruskem? Nebo dáme přednost středoevropské, v našem případě provinční habsburské cestě, na které povykne Heider a tón i obsah české vnitřní politiky určuje hysterická Neue Krone Zeitung? Odpověď na tuto otázku se mi zdá evidentní.

ivan gabal